

VÀI NÉT VỀ ĐẶC ĐIỂM LỐI SỐNG SINH VIÊN VÀ VIỆC GIÁO DỤC LỐI SỐNG CHO SINH VIÊN HIỆN NAY

ThS. Đặng Thị Lan

Bộ môn: Tâm lý giáo dục

Đại học Ngoại ngữ - ĐHQG Hà Nội

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Từ trước đến nay trong lịch sử phát triển của xã hội loài người, mỗi thời đại, mỗi xã hội đều hình thành nên một lối sống phù hợp với nó. Lối sống vừa là một biểu hiện trình độ phát triển của xã hội, vừa là yếu tố tạo nên đời sống xã hội, là bộ mặt văn hoá sinh động của xã hội.

Khi xã hội có những chuyển biến lớn thì đồng thời cũng gây ra những biến động về đạo đức, lối sống, thậm chí những đảo lộn lớn. Lúc đó dù muốn hay không, tự giác hay tự phát, trong cuộc sống cũng dần dần hình thành nên một lối sống phù hợp với những thay đổi của xã hội. Những tư tưởng tiên tiến của xã hội bao giờ cũng sớm nhìn thấy những biến đổi đó và chủ động đề xuất phương hướng xây dựng một nền đạo đức, lối sống phù hợp với xã hội mới.

Ở nước ta sau cách mạng tháng 8 năm 1945 Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đề xuất và kêu gọi toàn dân xây dựng "Đời sống mới". Từ sau năm 1954, những nghị quyết của Đảng đều đề cập đến xây dựng nền văn hoá mới, đạo đức mới, lối sống mới - lối sống XHCN...

Năm 1986 là thời điểm lịch sử quan trọng đánh dấu sự khác nhau giữa trước và sau năm đó về các lĩnh vực kinh tế, văn hoá, xã hội. Tất cả những biến đổi đó đã tác động sâu sắc đến nếp nghĩ, cách làm, lối sống của tầng lớp dân cư, đặc biệt là lớp người trẻ tuổi. Trước những chuyển biến kinh tế xã hội đó, Đảng ta lại nhấn mạnh phải định hướng sự phát triển văn hoá, đạo đức, lối sống phù hợp với sự nghiệp đổi mới kinh tế

xã hội." Nhiệm vụ trọng tâm của văn hoá văn nghệ là góp phần xây dựng con người Việt Nam về trí tuệ, đạo đức, tâm hồn, tình cảm, lối sống, có nhân cách tốt đẹp, có bản lĩnh vững vàng ngang tầm sự nghiệp đổi mới vì dân giàu nước mạnh, xã hội văn minh". (1)

Sinh viên là lớp người ưu tú của thế hệ trẻ, họ rất nhạy cảm với xu hướng mới, trào lưu mới trong khoa học, kỹ thuật, văn hoá, nghệ thuật, lối sống mới. Do đó việc nghiên cứu lối sống sinh viên (LSSV), giáo dục lối sống cho sinh viên chẳng những là đòi hỏi đối với việc giáo dục đào tạo sinh viên mà còn có ý nghĩa định hướng cho các tầng lớp thanh niên khác, nhất là thanh niên học sinh.

2. NỘI DUNG

2.1. Khái niệm lối sống và LSSV

Viện sĩ thông tấn Viện hàn lâm khoa học Liên Xô(cũ), nhà xã hội học, tiến sĩ triết học M.N.Rút-ke-vích cho rằng: Lối sống là một tổng thể, một hệ thống những đặc điểm chủ yếu nói lên hoạt động của các nhóm dân tộc, các giai cấp, các nhóm xã hội, các cá nhân trong những điều kiện của hình thái kinh tế - xã hội nhất định. (2)

Khi nghiên cứu sự biến đổi trên phạm vi toàn cầu hiện nay Peter Schmitz (Đức) khẳng định: Nhưng nếu không có những kết luận rút ra trong lối sống riêng tư của từng người thì cũng chẳng có gì thay đổi cả. (3)

Lối sống là nhân tố quan trọng, quyết định tới mức có thể nói rằng, nếu bỏ qua hoặc xem nhẹ nó, việc nghiên cứu, đào tạo và giáo dục con người nói chung, sinh viên nói riêng sẽ rơi vào tình trạng tản mạn, ít có ý nghĩa.

Theo E.V.Sorokhova " Lối sống là toàn bộ những hình thức hoạt động sinh sống tiêu biểu xuất hiện trong những qua hệ kinh tế xã hội nhất định của dân tộc, giai cấp, các nhóm xã hội, cá nhân trong sản xuất vật chất và tinh thần, trong phạm vi xã hội chính trị và riêng tư thường ngày, trong những quan hệ qua lại của mọi người và trong đời sống cá nhân". (4)

Lê Như Hoa đã đưa ra định nghĩa: " Lối sống là một khái niệm có tính đồng bộ và tổng hợp. Nó bao gồm các mối quan hệ kinh tế, xã hội,

tư tưởng, tâm lý, đạo đức, văn hoá và các mối quan hệ khác của con người, đặc trưng sinh hoạt của họ trong những điều kiện của một hình thái kinh tế xã hội nhất định. Lối sống có liên quan tới các lĩnh vực khác nhau của đời sống xã hội như kinh tế, chính trị, văn hoá và sinh hoạt của con người, của các tập đoàn, giai cấp và của xã hội. Vì vậy nó trở thành đối tượng nghiên cứu của nhiều ngành khoa học khác nhau". (5)

Theo chúng tôi: LSSV là sự phản ánh (có tính chủ quan, chọn lọc) những nội dung và phương thức hoạt động sống của đời sống xã hội, hình thành nên một tổng thể, một hệ thống những đặc điểm chủ yếu đặc trưng cho giới sinh viên; những đặc điểm này được biểu hiện trong định hướng giá trị, trong những hoạt động, quan hệ giao tiếp ứng xử, sinh hoạt cá nhân đặc thù của sinh viên.

Như vậy, nghiên cứu LSSV cần phải nghiên cứu những biểu hiện của nó trong sự định hướng giá trị, trong các hoạt động học tập, lao động, văn hoá thể thao, chính trị xã hội, trong các quan hệ giao tiếp xã hội và trong đời sống cá nhân.

2.2. Những biểu hiện của LSSV hiện nay

2.2.1. LSSV biểu hiện trong định hướng giá trị

* Mặt tích cực trong định hướng giá trị của sinh viên.

Định hướng giá trị của sinh viên từ sau năm 1986 đã có những chuyển đổi sâu sắc, do đó họ thích nghi nhanh với chuyển đổi kinh tế xã hội, họ nhạy cảm nắm bắt kịp thời cái mới và hướng hoạt động của mình vào tương lai một cách hăm hở tích cực." Có thể gọi họ là thế hệ thứ tư, thế hệ đi tìm hạnh phúc". (6)

Định hướng giá trị của họ nhằm vào mưu cầu hạnh phúc, làm giàu trước hết cho cá nhân mình đồng thời đem lại lợi ích cho gia đình, cộng đồng, xã hội.

- Họ đánh giá cao những giá trị: hoà bình, tự do, học vấn, nghề nghiệp, việc làm,....

Họ hướng vào những phẩm chất nhân cách : có học vấn rộng, có tư duy kinh tế, năng động, nhanh thích nghi, giỏi nghề, thạo ngoại ngữ,....

- Họ chọn những nghề có thu nhập cao, có điều kiện phát triển, dễ kiếm việc làm,...

- Đồng thời những giá trị: gia đình, tình nghĩa, sống có mục đích,...chỉ được họ chú ý ở mức trung bình.

* Mặt tiêu cực, lệch lạc trong định hướng giá trị của sinh viên cũng được thực hiện ở những xu hướng:

- Những giá trị lợi ích cá nhân, gia đình trội vượt xa so với những giá trị tập thể, cộng đồng, xã hội.

- Những giá trị kinh tế trội hơn giá trị tinh thần

- Những giá trị trước mắt trội hơn giá trị tương lai

- Những giá trị hiện đại lấn át giá trị truyền thống

- Những giá trị quốc tế, toàn cầu bị xem nhẹ,...

- Xu hướng hướng ngoại và đòi hỏi mức tiêu dùng ngày càng cao theo lối sống phương tây có chiều phát triển mạnh. Chính từ định hướng giá trị có những lệch lạc đã dẫn đến nhiều loại biểu hiện tiêu cực trong lối sống của sinh viên ta.

2.2.2. LSSV biểu hiện trong học tập

Học tập là hoạt động cơ bản của sinh viên. Lối sống thể hiện ở thái độ đối với việc học tập, mục đích, động cơ, phong cách học tập của họ việc học tập của sinh viên hiện nay vừa biểu hiện những mặt tích cực, vừa biểu hiện những mặt tiêu cực của lối sống

* Mặt tích cực trong học tập của sinh viên.

- Trong học tập sinh viên đã thể hiện rõ tính mục đích, tính tích cực, chủ động, hăng say. Số sinh viên giỏi và khá tăng lên, đặc biệt xuất hiện một số sinh viên xuất sắc, có những em trong thời gian học tập đại học đã đạt được hai đến ba bằng cử nhân. Máy năm gần đây phong trào tự kiểm tra lo ăn học đã trở thành lối sống của sinh viên.

- Một số sinh viên vừa học vừa tham gia nghiên cứu, sáng tạo và đã đạt được những giải thưởng có giá trị. Có nhiều sinh viên nghèo vượt khó, họ đã nêu những tấm gương mới về ý chí quyết tâm và lòng hiếu học.

- Sinh viên đòi hỏi cao đối với nội dung, chương trình, phương tiện, điều kiện và phương pháp giảng dạy của sinh viên, cơ chế quản lý công bằng nghiêm minh của nhà trường.

Có thể nói, sinh viên đã nhận thức rõ việc học tập vươn lên để khẳng định mình, để cạnh tranh được trong "thị trường chất xám" là quan trọng nhất đối với họ. Vì vậy, thái độ "trung bình chủ nghĩa", "học cầm chừng" của thời trước đã bị đẩy lùi.

* Mặt tiêu cực trong học tập của sinh viên.

Trong học tập đang xuất hiện không ít sinh viên sống theo kiểu thực dụng, cốt có tấm bằng rồi xoay xở tìm việc làm bằng các thủ đoạn ranh mãnh. Do đó xuất hiện hàng loạt hiện tượng tiêu cực:

- Xô vào học những ngành nghề "thơm" hy vọng ra dễ kiếm việc làm.

- Hiện tượng học lệch còn phổ biến (chỉ học những môn thị trường lao động đang cần).

- Cùng 1 lúc học nhiều thứ, nắm bắt nhiều thông tin nhưng còn học qua loa, hời hợt.

- Học lớt phớt lại muốn đạt yêu cầu, thậm chí muốn điểm cao nên khá đông sinh viên ra mua chuộc hối lộ giảng viên bằng nhiều hình thức và dùng đủ mọi mánh khoé trong thi cử.

2.2.3. LSSV biểu hiện trong nhu cầu sinh hoạt văn hoá (SHVH)

* Mặt tích cực trong SHVH của sinh viên thể hiện ở:

- Đa số sinh viên sử dụng thời gian rỗi cho các hoạt động văn hoá: đọc báo chí, du lịch, chơi thể thao, xem ti vi,...

- Đa số sinh viên thích những loại hình SHVH do sinh viên tự tổ chức: tự tổ chức tham quan du lịch, thích thưởng thức văn nghệ do sinh viên biểu diễn.

- Xuất hiện nhiều cá nhân, nhóm và tập thể sinh viên tham gia các cuộc thi "hội diễn sinh viên", "Tiếng hát sinh viên"

- Những trào lưu SHVH khởi xướng từ sinh viên đã lan nhanh trong thanh niên và trong xã hội. Trong hàng loạt các loại hình văn hoá như khiêu vũ, đêm thơ, thể dục nhịp điệu, thi hoa hậu, thời trang, thanh lịch,... thì những người đạt giải cao hầu hết là sinh viên.

* Mặt tiêu cực trong SHVH của sinh viên cũng biểu hiện ở những xu hướng sau:

- Một bộ phận không thích tham gia các SHVH mà thích dành thời gian rỗi để đánh bài, để ngồi quán nước.

- Xu hướng thích SHVH có tính giải trí hơn là nâng cao trình độ nghệ thuật, nâng cao nhận thức, ý nghĩa, giá trị xã hội của SHVH.

- Xu hướng thích VH hiện đại, xa rời VH truyền thống cũng khá phổ biến.

- Xu hướng thích 1 số yếu tố văn hoá không lành mạnh cũng gia tăng trong sinh viên.

Trong điều kiện mở cửa, giao lưu rộng rãi, nếu không giáo dục tốt, SV sẽ không chú ý tiếp thu cái hay cái đẹp của VH, lối sống các dân tộc, mà ngược lại có khi du nhập vào những cái dở.

2.2.4. LSSV biểu hiện trong hoạt động xã hội chính trị (XHCT)

* Mặt tích cực trong hoạt động XHCT của sinh viên:

- Những hoạt động XHCT của sinh viên ngày nay mang nội dung thiết thực với những hình thức hấp dẫn, thể rõ trình độ văn hoá và bản sắc sinh viên. Bằng các hành động cụ thể họ đã tham gia phong trào sinh viên tình nguyện, tham gia chào mừng các sự kiện chính trị của đất nước. Sinh viên hưởng ứng các sự kiện CTXH theo cách của mình và qua đó ý nghĩa của CTXH cũng "thấm vào" họ một cách tự nhiên.

- Nhờ đổi mới phương thức hoạt động của Đoàn TNCS Hồ Chí Minh và hội sinh viên nên mấy năm gần đây số sinh viên gia nhập Đảng CSVN tăng lên, ý thức về Đảng, về Đoàn của sinh viên đã thể hiện rõ hơn.

* Mặt tiêu cực trong hoạt động XHCT của sinh viên.

- Số đông sinh viên còn mơ hồ về quan điểm, ý thức chính trị. Họ ít chú ý đến những nghị quyết, chủ trương, chính sách chung của Đảng và Nhà nước. Vì vậy, trong các cuộc hội thảo, diễn đàn, trả lời phỏng vấn, phát biểu ý kiến của sinh viên trước mọi người đã thể hiện sự non kém, lúng túng thậm chí ngây ngô.

- Xu hướng ngại tham gia công tác đoàn thể, xã hội, chỉ muốn tham gia các hoạt động "chuyên môn đơn thuần" ngày càng phổ biến trong Sinh viên.

- Hiện tượng mê tín có chiều hướng phát triển trong Sinh viên (có trường đại học hơn 50% nữ Sinh viên ở nội trú ăn chay và cầu cúng vào ngày rằm, mồng 1 hàng tháng). (7)

2.2.5. LSSV thể hiện trong quan hệ xã hội, giao tiếp ứng xử.

* Mặt tích cực:

- Trong giao tiếp xã hội nói chung của sinh viên ngày nay đã thể hiện sự "thông thoáng", năng động, tích cực, chủ động. Đặc biệt là Sinh viên từ nông thôn, miền núi ra thành phố học tập đã có sự hoà nhập nhanh chóng, táo bạo trong quan hệ xã hội phức tạp của đô thị.

- Quan hệ thầy- trò của sinh viên ngày nay có sự chủ động tích cực, thiết thực. Họ chủ động chọn thầy, chọn nơi học, cốt sao đạt hiệu quả thiết thực, không e ngại câu nệ, sợ sệt, thụ động như trước kia.

- Quan hệ tình bạn, tình yêu của sinh viên ngày nay rõ ràng là "thông thoáng", đa dạng, sinh động, phong phú và thực tế hơn các thế hệ sinh viên xưa kia rất nhiều. Họ được tự do thể hiện lối sống của mình trong những quan hệ phức tạp đó là sự trải nghiệm để trưởng thành. Đã xuất hiện những tình bạn, tình yêu cảm động cùng giúp nhau vượt khó khăn, cảm dỗ để giữ gìn tình yêu, tình bạn đẹp đẽ, cùng nhau lập thân, lập nghiệp.

* Mặt tiêu cực:

- Không ít sinh viên đã tham gia vào các quan hệ xã hội tiêu cực, làm những việc vi phạm đạo đức, pháp luật.

- Trong quan hệ thầy trò đã thể hiện sự thực dụng nhiều khi trắng trợn để "mua điểm", "mua bằng",... cho qua các kỳ kiểm tra, thi lại. Dư luận xã hội đều lên tiếng khá nhiều về vấn đề này, nó không những ảnh hưởng xấu đến chất lượng học tập, đào tạo mà còn làm sứt mẻ truyền thống "Tôn sư trọng đạo" của dân tộc ta. Lễ dĩ nhiên chính sách với giáo viên và việc quản lý ông thầy có nhiều vấn đề, nhưng ở đây cghỉ muốn nhấn mạnh về phía Sinh viên; họ sẵn sàng làm mọi cách để họ đỡ học hành vất vả mà thầy vẫn cho điểm như họ mong muốn.

- Trong tình bạn, tình yêu của sinh viên ngày nay cũng có biểu hiện đáng lo ngại. Trong tình bạn của sinh viên có sự phân hoá giàu nghèo, nội trú và ngoại trú, giữa các nhóm có quan điểm và cách sống khác nhau,... nên không có sự gắn bó rộng rãi mà có xu hướng gắn bó theo các nhóm nhỏ, mang tính tự phát và dễ hình thành bè phái.

Tính thực dụng, sòng phẳng, "ăn ngay" trong tình yêu Sinh viên đã bị dư luận chê trách(tình yêu bếp núc, tình yêu cơm bụi, tình yêu ri đờ,...).

2.2.6. LSSV thể hiện trong sinh hoạt cá nhân.

* Mặt tích cực trong sinh hoạt cá nhân của sinh viên là:

- Họ có nhu cầu cao, phong phú, đa dạng trong sinh hoạt cá nhân, có sự khác biệt đặc thù của giới và thể hiện cá tính trong cách sống, kiểu sống.

- Họ khát khao hướng tới mức sống cao, lối sống văn minh, hiện đại.

- Họ không nề hà làm mọi việc để kiếm sống, để học tập, để tranh đua bằng người.

- Nhiều gương sinh viên kiểu mới xuất hiện: có chí, năng động, tháo vát, vừa kiếm sống vừa học tập, cần cù, nhẫn nại, vượt qua khó khăn trở ngại để học tập, lập thân, lập nghiệp.

- Mặt tiêu cực trong sinh hoạt cá nhân của sinh viên:

- Không ít sinh viên theo đuổi mức sống cao, trong điều kiện mức sống của gia đình và xã hội còn thấp, do đó họ lao vào kiếm tiền bằng bất cứ giá nào khiến họ phân tán học tập và thậm chí còn vi phạm đạo đức, pháp luật.

- Sự đua đòi đã kích thích nhu cầu không lành mạnh(nghiện hút, cờ bạc, lừa đảo, trộm cắp,...)

- Nếp sống của sinh viên trong ký túc xá đã bị dư luận nêu lên từ lâu.

- Việc phân phối thời gian rời bất hợp lý: bỏ phí quá nhiều thời gian vào việc ngồi quán, đánh bài, xem những phim vô bổ, hội hè, sinh nhật,... trong khi dành cho tự học, đọc sách tại thư viện quá ít. Chỉ khi sắp đến kỳ thi mới học đối phó.

2.2.7. Biện pháp giáo dục LSSV

Trong việc giáo dục LSSV cần chú ý một số hướng sau đây:

- Tăng cường nhận thức của lãnh đạo nhà trường, của các tổ chức Đảng, Đoàn, Hội Sinh viên đối với việc giáo dục sinh viên nói chung và LSSV nói riêng. Cải tiến tổ chức quản lý, chỉ đạo, đầu tư cho các hoạt động giáo dục LSSV với tư cách họ là nhân vật trung tâm của nhà trường, chất lượng giáo dục sinh viên là "Cái vì nó mà nhà trường tồn tại". Các hoạt động của nhà trường hướng chủ yếu vào chất lượng giáo dục Sinh viên trong đó LSSV là mặt giáo dục quan trọng.

- Xây dựng môi trường khoa học, văn hoá, xã hội lành mạnh trong nhà trường, tạo cho nhà trường trở thành một trong những trung tâm văn hoá, khoa học hấp dẫn sinh viên.

- Lập lại kỷ cương trong dạy và học, nhất là nghiêm minh trong kiểm tra, đánh giá, chống những hiện tượng tiêu cực trong thi cử, kiểm tra, đánh giá hiện nay. Từ đó hình thành thái độ học tập nghiêm túc, trung thực, quan tâm hệ thầy trò đúng đắn.

- Tạo điều kiện cơ sở vật chất thuận lợi cho hoạt động học tập, nghiên cứu, thực hành của Sinh viên: Giáo trình, thư viện, phòng đọc,... Đồng thời tăng cường đối thoại, lắng nghe ý kiến của sinh viên để cải tiến quản lý dạy và học có hiệu quả.

- Tăng cường quản lý kỷ túc xá sinh viên.

- Phát huy những nhân tố động lực của sinh viên trong học tập cũng như trong mọi hoạt động của nhà trường: chính sách học bổng,...

- Có biện pháp cụ thể phòng chống các tệ nạn xã hội đang ngày càng có nguy cơ lây lan trong sinh viên. Cần làm cho sinh viên là chủ thể tích cực của cuộc đấu tranh này, hơn nữa họ còn tuyên truyền, vận động, giáo dục các tầng lớp xã hội khác trong việc phòng, chống các tệ nạn xã hội.

3. KẾT LUẬN

Lối sống là một phạm trù rộng, liên quan đến toàn bộ việc hình thành nhân cách Sinh viên. LSSV liên quan đến toàn bộ môi trường sống, đến tất cả các hoạt động và các mối quan hệ giao tiếp, nó được biểu hiện cả mặt tích cực lẫn mặt tiêu cực trong các lĩnh vực hoạt động cụ thể của đời sống sinh viên.

Có thể nói, lối sống được hình thành từ nhỏ và nó tiếp tục phát triển, biến đổi, hoàn thiện theo những tác động của đời sống xã hội, đặc biệt là sự tăng trưởng về kinh tế, mức sống, tiện nghi, phương tiện thông tin đại chúng, giao lưu văn hoá. Lối sống nói chung và LSSV nói riêng biến đổi và phát triển trong hoạt động và giao lưu của sinh viên. Vì vậy, trong việc giáo dục LSSV cần nắm chắc những hoạt động và các mối quan hệ cơ bản đặc thù của sinh viên để tổ chức tác động có hiệu quả.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Văn kiện hội nghị lần thứ IV Ban CHTW Đảng CSVN(khoá VII). 1993.Ts1.
2. Nghiên cứu xã hội học về lối sống ở Liên Xô, Ủy ban khoa học XH, Viện XH học, 1983.
3. Tư duy toàn cầu- hành động tại địa phương. trong hỗ trợ trẻ em nghèo khổ,1-1994.
4. Tâm lý học trong CNXH- Nxb khoa học Đức. Berlin1980. T24.
5. Bàn về lối sống, nếp sống XHCN- Nxb văn hoá 4-1985. T17.
6. Xem con người Việt Nam và công cuộc đổi mới. Chương trình KX07. Xuất bản 1993.
7. Xem" Sinh viên Hà Nội với việc phấn đấu trở thành Đảng viên", Báo Tuổi trẻ thủ đô, ra ngày19-5-1994, T5.